

стихов“ і г. д. Вось гэтыя памылкі, калі іх паставіць у залежнасць ад „інэрцыі гуку“, будуць яснымі, зразумелымі, і нават бязграматнасць рукапісу, „аномалія, вада свайго роду, набывае выразнасці, закончанасці і характава ў тыя моманты, калі пісьменьнік знаходзіўся пад уладаю творчага натхнення“ („Прадмова“, *ibid*).

На падставе сваясаблівасцяў гэтку акадэмічнага выдання, які з найбольшай дакладнасцю адбівае першатвор, ужо сам рэдактар робіць спробу даць некаторыя вывады.

Такім чынам у выданні „Журналу“ Шэўчэнка „Комісія для выдання памяток новітняго українскаго письменства“ паданы ўзор таго, як важна ў акадэмічных выданнях захоўваць з найбольшаю паўнатаю і дакладнасцю ўсе самыя рознастайныя асаблівасці аўтографу.

Але ў аўтографіях часам сустракаюцца неапрацаваныя, няясныя месцы. Захоўваючы іх у выданні, можна ў чытача выклікаць розныя запытанні. Каб дапамагчы чытачу высветліць незразумелыя месцы тэксту і дадаецца да акадэмічнага выдання твораў пісьменьніка крытычны апарат, у якім у першую чаргу і павінны быць высветлены ўсе няяснасці тэкстуальнага і гісторыка-літаратурнага характару. І сапраўды, у „Комэнтарых“¹⁾ да „Журналу“ не пакінута без тлумачэння аніводнае месца, якое магло-б зьявіцца незразумелым для чытача: асобы, з якімі сустракаўся Шэўчэнка, мясцовасці, дзе ён бываў і аб якіх успамінаў, падзеі і рэчы, так ці іначай з імі звязаныя, яго погляды, творчасць і г. д. — усё гэта ў даным выданні не пакінута без адпаведнага тлумачэння.

У дадатках да тэксту рэдакцыя старанна выбрала ўсе першапачатковыя варыянты, якія толькі былі ў

аўтографі і не ўвайшлі ў тэкст. У якасці варыянтаў паданы ўсе закрэсленыя поэтам месцы „Журналу“. Апроч таго, сюды ўнесены і папраўкі да некаторых слоў, якія ў тэксьце пакінуты нязменнымі, з памылковым напісаннем. А калі ў тэксьце падана выпраўленае слова, дык у дадатках яно падаецца ў пачатковым напісанні. Тут можна знайсці ўсе розначытанні да пэўных месц „Журналу“.

Выданне Шэўчэнкі, такім чынам, з пункту гледжання вытрыманасці прынцыпаў акадэмічнасці, робіць найлепшае ўражанне як з боку пастаўленых і прынятых камісіяй па выданні твораў новае украінскае літаратуры мэт, таксама і з боку выканання працы ў падборы матэрыялаў да ўваг, уважнага расчытвання нячытальнага рукапісу „Журналу“ ды інш. Шмат якія месцы тэксту толькі зараз у гэтым выданні ўпершыню паданы грамадству ў правільным напісанні і высветлены так, як хацелі аўтар.

Мы на Беларусі з вялікаю зацікаўленасцю чакаем выхаду ў свет наступнага тому акадэмічнага выдання твораў вялікага украінскага поэты.

В. Мачульскі.

Да выдання бібліяграфіі беларускага пэрыодычнага друку

„Летапіс беларускага друку“, ч. IV. Пэрыодычны друк на беларускай мове. Менск, 1927 г.

Ня буду шмат гаварыць аб тым, якая прыемная зьява—гэтая першая спроба выдання бібліяграфіі пэрыодычнага друку на беларускай мове. Бязумоўна, яе трэба толькі вітаць. У гэтым аглядзе мы маем каштоўны даведнік для кожнага дасьледцы беларускай культуры.

На тытульнай старонцы выдання адзначана: „выданьне корэктурнае“. Тое-ж самае пацьвярджаецца і ў прадмове: „Беларуская Дзяржаўная Бібліятэка разглядае гэту працу, як

¹⁾ Ва ўкладанні коментарыяў апроч рэдактара, акад. С. А. Ефрэмава, прымалі ўдзел наступныя асобы: акадэмікі А. М. Лабада і А. П. Навіцкі, П. П. Філіповіч, В. В. Маякоўскі, Д. М. Рэвуцкі, П. П. Рулін і М. М. Навіцкі.

выданьне корэктурнае, якое ў далейшым можа быць дапоўнена і выпраўлена, асабліва пры дапамозе ўсіх зацікаўленых справай беларускага друку". Кіруючыся такімі адносінамі выдаўцоў да гэтай працы і далучаючы сябе да „зацікаўленых справай беларускага друку“, хачу ў гэтай заметцы прапанаваць некаторыя дадаткі і папраўкі. Падставаю для іх зьяўляюцца матэрыялы, якія ёсьць у Беларускам Аддзеле Славянскага Аддзяленьня Бібліотэкі Акадэміі Навук.

Дадаткі мне прыдзецца зрабіць нязначныя. Для зручнасьці буду прытрымлівацца парадку разьдзелаў і тых парадкавых нумароў унутры, якія прыняты ў разгляданым выданьні.

I. Беларуская пэрыодыка да 1917 г.

1. *Беларусь. Tydniowaja katalickaja hazeta. Wilnia.*

Апроч паказаных у аглядзе нумароў, за 1913 і 1914 г.г., мне вядомы газэты 1915 году №№ 4, 5, 6, 8, 9—16, 19—20, 21—22. Месца выданьня і рэдактар (В. Пачобка) былі тыя-ж самыя.

13. *Наша Ніва.* Першая беларуская газэта etc.

Для 1906 г. ведаю яшчэ № 7 звыш адзначаных №№ 1—6.

Для 1912 г. — поўны комплект №№ 1—52, а ня 1—44.

Для 1913 г. таксама №№ 1—52, а ня 1—51.

Для 1915 году звыш паказаных №№ 1—30, ведаю яшчэ № 31.

II. Выданьні, якія вышлі на тэрыторыі БССР і ССР (1917—1926 г.г.)

14. *Весьнік Цэнтральнага выканайчага камітэту...* Масква, Крэмень. За 1923 г. ёсьць яшчэ № 13 (артыкулы 352—366).

30. *Камуніст.* Сялянская газэта Бабруйскага Акругкому. Бабруйск.

За 1925 г., апроч №№ 7—106, ёсьць № 107 ад 31 сьнежня.

36. *Маладняк.* Орган ЦК КСМБ, Менск. У 1926 г. вышлі №№ ня 1—9, а 1—10.

43. *Наш працаўнік.* Орган Калівінскага Акругкому КП(б)Б. Клімавічы.

III. Выданьні, якія вышлі па-за межамі БССР і ў часы окупацыі

61. *Krynica.* Bielaruskaja hazeta... Pietrahrad, Miensk, Wilnia.

За 1918 г. мне вядомы, апроч адзначанага № 1, яшчэ № 2 ад 14 studnia.

Вось і ўсе мае дадаткі.

У бібліяграфіі ёсьць некаторыя пропускі. Сярод пералічаных у разьдзеле I выданьняў чамусь няма часопісаў:

1. *Бюлетэнь Цэнтральнае Статыстычнае Управы.* Менск.

За 1926 г. Вып. 1-шы студзень—сакавік. Загалолак на беларускай і расійскай мовах.

2. *Статыстычны лісток.* Выходзіць два разы ў месяц. Менск.

За 1925 г. №№ 1—9, 16—17¹⁾.

За 1926 г. №№ 1—12.

Падзагалолак—Цэнтральная Статыстычная Управа. Загалолак на беларускай і расійскай мовах. Першы нумар вышаў 15 красавіка 1925 г.

Мабыць, прычынай іх адсутнасьці ў нашым аглядзе зьяўляецца тое, што ў гэтых выданьнях няма ніводнага артыкулу на беларускай мове. Але ў такім выпадку яны павінны быць у сьпісе пэрыядычных выданьняў на расійскай мове, якія вышлі на тэрыторыі БССР, у сьпісе, якія прысланы ў нашу бібліятэку адначасова з разгляданай бібліяграфіяй. Ёх там няма. Такім чынам, гэтыя выданьні апынуліся ў бяспрытульных. Ёсьць у нас у бібліятэцы такое праваіла: калі пэрыядычнае выданьне на расійскай мове, але загалолак ці назва яго на беларускай ці украінскай мовах,—мы зьяшчаем яго ў

¹⁾ Мне вядомы толькі гэтыя №№, а №№ 10—15 напэўна ёсьць таксама.

беларускі ці украінскі аддзел, ведаючы, што калі-небудзь яно такім будзе, і беларуская (ці украінская) мова будучь ня толькі ў загалёўку, але і ў самым тэксьце выданьня. Колькі такіх прыкладаў мы ведаем! Паводле гэтага прынцыпу, трэба было б вышэйпаданыя выданьні змясьціць у ч. IV Летапісу Беларускага Друку.

Неразумела для мяне таксама, чаму ў аглядзе няма запісак Беларускага Дзяржаўнага Інстытуту сельскай Гаспадаркі. Менск, 1923-1925 г. г. і Запісак Горацкага Інстытуту сельскай Гаспадаркі. Горкі, 1924 г. Загалолак абодвух выданьняў на беларускай і расійскай мовах (і, наколькі памятаю, здаецца, яшчэ на французскай. Зараз я ня маю пад рукамі гэтых выданьняў). Паводле вышэй памянёнага прынцыпу, абодва часопісы ў нас зьмешчаны ў беларускім аддзеле. Мы не памыліліся. „Запіскі Беларускае Дзяржаўнае Акадэміі сельскае Гаспадаркі“, якія зьяўляюцца звычайным працягам абодвух выданьняў, маюць ня толькі беларускі загалолак, але і артыкулы на беларускай мове. У IV ч. Летапісу „Запіскі Беларускае Дзяржаўнае Акадэміі сельскае Гаспадаркі“ зьмешчаны, а іх пачатак, — вышэй адзначаныя часопісы, — далучаны да сьпісу пэрыодычных выданьняў на расійскай мове.

Але ж ня можна патрабаваць, каб усе аднолькава думалі. Укладчык данага бібліяграфічнага агляду мае свой погляд, мы маем свой — у адносінах да разьмеркаваньня пэрыодычных выданьняў. Так што я магу застацца пры сваім асобным поглядзе ў гэтым пытаньні.

Ёсьць яшчэ другое выданьне, якое ня зьмешчана на старонках IV ч. Летапісу. Гэта —

1. *Кніжны бюлетэнь Дзяржаўнага Выдавецтва Беларусі* (пэрыодычны). 1925, № 1, Менск.

2. *Аршанскі Рабфакавец*. Юбілейны часопіс, афяраваны 5-годзь-

дзю Аршанскага Рабфаку і яго 5-му выпуску. 5-га чэрвеня 1926 г. Рэдакцыя: Левонтаў, Пісарэнка, Акулік, Эпштэйн, Сінюкоў, Рыжыкаў, Бурсаў. Ворша.

Мне здаецца, што абодва гэтыя выданьні маюць усе правы на тое, каб быць зьмешчанымі ў Летапісе Беларускага Друку ч. IV: першае — у разьдзеле I, другое — у разьдзеле „Аднаднёўкі, якія вышлі на тэрыторыі БССР“.

Пераходжу да паправак, якія хачелася б зрабіць у гэтай працы. У прадмове сказана: „матэрыял галоўным чынам апісаны de visu (не апісанае de visu адзначана *). Вытрыманы правапіс арыгіналу. Калі [дата або] колькасць №№ не маглі быць дакладна вызначаны, дык гэта адзначалася кропкамі“ Бяруся спрачацца з усімі гэтымі палажэньнямі.

Пачну з апошняга. Калі колькасць №№ вышэйпаданых мною выданьняў, як „Вістагу“ „Камуніст“, „Наш працаўнік“ і інш. — ня прыводзіла да думкі аб магчымасьці існаваньня наступных №№, то — ужо бязумоўна, калі справа ідзе аб „Нашай Ніве“ і за 1912 г. ёсьць №№ 1—44, за 1913 г. №№ 1—51 — мімаволі прыходзіць на думку, а ці ня было тут рэшты №№? Гэта зн. для 1912 г. — №№ 45—52, для 1913 г. — № 52, і для асьцярожнасьці трэба было паставіць шматкроп'е. Гэтага ня бачым. Праўда, у шмат якіх выпадках шматкроп'е сапраўды ўжываецца,

Каб паказаць, што не заўсёды выданьні апісваліся de visu і не заўсёды правапіс вытрыманы, адначым некалькі заўважаных недакладнасьцяў.

Пачну з драбніц. Зноў прытрымліваюся нумарацыі самога агляду.

Разьдзел II

7. *Беларуская Работніца і Сялянка*. У аглядзе: 1924 г. №№ 1—2; 1925 г. №№ 3—14; 1926 г. — №№ 1—12;

Сапраўды-ж нумарацыя выпускаў такая:

1924 год—№№ 1—2; 1925 год—№№ 3—14; 1926 г.—№№ 15, 16, 17, 18, 5 (19), 6 (20), 7 (21) і г. д. аж да апошняга № 12 (26), а ня № 12 (27).

Там-жа. 36—*Маладняк*

У аглядзе—1923 г. № 1; 1924 г. №№ 2—5; 1925 г.—№№ 6—9; 1926 г.—№№ 1—9 (I).

Сапраўды-ж — 1923 год № 1; 1924 год—№№ 2—5; 1925 год—№№ 6—9; 1926 г. № 10 (1), 11 (2), 12 (3), 4 (13), 5 (14) і г. д. да № 9, які ўжо без падвойнага нумару, як і наступны № 10.

Разьдзел I

13. *Наша Ніва...* Выходзіць раз у тыдзень рускімі і польскімі літарамі. А павінна быць—літэрамі. Гэта, мабыць, друкарская памылка.

12. *Наша Доля.* Рэдактар яе ня И. Тукерсес, як паказана ў аглядзе, а Ян Тукерсес.

37. *Маладняк Барысаўшчыны.* Орган Акружкама ЛКСМБ, а не „Акругкому“, як паказана на самай часопісі „Маладняк“.

Разьдзел III

60. *Krywicianin.* Bielaruski politycna-literaturny miesiečnik. На самой-жа справе... miesiečnik.

Разьдзел II

3. *Аршанскі Маладняк.* Орган Аршанскае філіі ўсебеларускага Аб'яднаньня паэтаў etc. На часопісе —... паэтаў“.

Апроч таго—у аглядзе: „Выд.: Акружкомол“. Фактычна № 1— „выд. Акружкамола“, з № 2—Акружкамолу.

Дарэчы, чаму не адзначана, што з № 3 (5) за 1926 г. месца выданьня ня Ворша, а Горкі.

Разьдзел I

7. *Дзянніца...* 1916 г. Ніводзін яе нумар не завецца „Беларуская што-

дзённая газэта“, а „штотыднёвая“. І выходзіць гэта газэта не ў Петраградзе, а „ў Пітраградзі“.

Разьдзел II

22. *Дзянніца...* 1918, 1919 г. г. Месца выданьня—не „Петраград“, а „Пецяярбург“.

Магчыма, што што-небудзь з заўважанага—простыя друкарскія памылкі. Калі так, то іх трэба было паправіць. Ва ўсякім выпадку—два тры прыклады—сапраўныя недакладнасьці ў апісаньні часопісаў; яны залежаць ад няўважлівых адносін да матэрыялу, ад апісаньня часта не de visu. Адным з галоўных патрабаваньняў, якія бібліограф павінен ставіць сабе,—зьяўляецца дакладнасьць у апісаньні матэрыялу як у драбніцах, так і ў галоўным. Ды ня толькі правільнае трэба перадаваць дакладна, але і самыя памылкі орыгіналу. Прыклад:

Разьдзел II

20. *Вясковая Праўда.* Газэта Барысаўскага Акруговага Камітэту КП(б)Б і Акрувогага Спаўняючага Камітэту Саветаў. [З № 6—і Акр. Савета проф. Саюзаў]“. Што з № 6 адбыліся такія зьмены, адзначана. Але затое не заўважаны памылкі, якія трапілі ў падзаглавак газэты. На №№ 11—12 адзначна: „Орган Брысуска (I) Акруговага“..., на № 13 перапраўлена на „Барысускага“, што і застаецца на № 14 і № 15, да канца выданьня. Між іншым, слова—„Газэта“ мы знаходзім у назьве газэты толькі да № 6, а з № 6—„орган“ etc...

Наогул, у часе азнаямленьня з ч. IV Летапісу ў мяне ўзьнікла пытаньне, як трэба даваць апісаньне пэрыядычнага выданьня? Па яго сучаснаму выглядзе ці па першаму нумару з паказаньнем паступовых зьменаў у далейшым жыцьці выданьня. Другое здаецца мне больш правільным. Цікава, як глядзіць на гэта пытаньне

ўкладчык данага бібліаграфічнага агляду. У гэтай працы ёсць і перыядычныя выданьні, якія апісаны па першым нумары, і ёсць выданьні, якія апісаны па апошніх ці сучасных укладчыку нумароў. Другіх значна больш.

Так, па № 1 апісана ў разьдзеле II пад № 22 *Дзянніца*. „Вестка Беларускага Нацыянальнага Камісарыяту...“ etc. Але не паведамляецца, што з нумару саракавога за 1918 г. да гэтай назвы дадаецца— „і Масковскай Беларускай сэкцыі РКП бальшавікоў“.

Па нумары першым апісана вышэйпаказаная „Вясковая Праўда“, і нават зроблены спробы даць гісторыю яе назвы, адзначыўшы зьмены,—але мы бачылі, наколькі ўдала было гэта выканана.

Па апошніх нумароў апісаны „Беларускі Піонэр“—гл. разьдзел II пад № 8.

8. „*Беларускі піонэр*. Штомесячная дзіцячая часопісь“.

Гэта—назва часопісу № 2, а да гэтага № 1 часопісу меў назву— „Штомесячная часопісь для дзяцей“...

Разьдзел II.

21. „*Вясковы Будаўнік*. Орган Слуцкага Акруговага Камітэту КП(б)Б і Акруговага Выканаўчага Камітэту“.

Сапраўды-ж такая назва толькі з № 29 за 1925 г., а раней было не „Выканаўчага“, а „Спаўняючага“.

41. *Малады Комуністы*. Орган Калінінскага Акруговага Камітэту ЛКСМБ.

Першапачатковая-ж яго назва: „Малады Камуніст“, Ворган Калінінскага, etc. І з № 31 за 1925 г.: замест „Ворган“—„Орган“, № 41—„Малады Комуністы“.

51. *Работніцка-Сялянская Беларусь*. Вячэрняя штодзённая насыценная газэта. „Вячэрний“ яна робіцца з нумару чацьвертага, а да гэтага яна проста „Штодзённая беларуская насыценная газэта“.

38. *Маладняк Калініншчыны*. Орган Калінінскага Акруговага Камі-

тэту ЛКСМБ і Ўсебеларускага Аб'яднаньня паэтаў і пісьменьнікаў „Маладняк“. У першых №№—„Комітэту“, „поэтаў“. На самым першым выпуску ад 23 лістапада за 1924 г., які нумару ня мае, надрукавана: „Аднаднёўка“, што і належала адзначыць. „З № 3-га,—паведамляе складальнік,—выданьне філіі „Маладняк“. Сапраўды-ж ня з № 3, а з № 2 (1925 г.), з таго часу, калі пачынае друкавацца „Орган Калінінскага Акруговага Камітэту ЛКСМБ і акруговай філіі Ўсебеларускага Аб'яднаньня Поэтаў і Пісьменьнікаў“.

31. *Комуністычны шлях*. Орган Аршанскага Акруговага Камітэту КП(б)Б, Спаўняючага Камітэту і савету профэсійнальных саюзаў. Выходит два раза в неделю¹⁾. Такая назва ёсць на № 1—2. № 3 таксама, але „выходзе два разы ў тыдзень“, так да № 7-га, у якім замест „Спаўняючага“—зьяўляецца „Выканаўчага“; з № 11—„выходзіць два разы ў тыдзень“, і, урэшце, з № 16—падзагалоўак—„Орган Аршанскага Акругому КП(б)Беларусі, Выканкому і Савету Профсаюзаў. Выходзіць два разы ў тыдзень“, што надрукавана ў нашай бібліаграфіі. Да № 16 загалоўак—Камуністычны шлях. Між іншым, не адзначана, што перад № 1 вышаў яшчэ „№ дармовы“ ад 26 верасня 1925 г.

Вось тыя ілюстрацыі, якія мне хацелася падаць. Магчыма, што падобных прыкладаў можна знайсці і болей, але і гэтых хопіць, каб ахарактарызаваць спосаб ці, правільней, спосабы апісаньня перыядычных выданьняў у гэтай працы. Было-б лепш, каб укладчык спыніўся на першым спосабе, гэта значыць на апісаньні выданьня па яго першых нумароў, але з умоваю паказаць тыя зьмены, якія адбыліся на працягу жыцьця часопісі, газэты. У некалькіх выпадках укладчык робіць такія спробы. Апроч вышэй паказанай „Вясковай Праўды“, — прыпомню яшчэ

¹⁾ Гэты сказ парасійску.

„Маладняк Калінішчыны“, у разьдзе-
ле III-м пад № 61, Кгуніса, там жа пад
№ 33 Wajskowy, і інш., але гэта
адзінкавыя выпадкі.

Нарэшце, пакажу яшчэ на адзін факт.

У разьдзеле „Аднаднёўкі“ пад
1924 годам надрукавана:

Чырвоная Варта [Аднаднёўка]
15 красавіка, 1924 г. Менск.

Сапраўды ж на часопісе ёсьць
„Чырвоная Варта [Аднаднёўка] кра-
савіка 15“, і больш нічога Надта доб-
ра, што ўкладчык здолеў вызначыць
дату і месца выданьня. Я вось да
гэтага часу далучала „Чырвоную
Варту“ да Масквы, а адносна году
выданьня наогул нічога ня ведала,
бо нідзе ні гораду, ні году няма;
трэба было б усё-ткі весткі, узятыя
не з часопісу, а з боку, дзеля ась-
цярогі браць у дужкі.

На гэтым я скончу свае дадаткі
і папраўкі. Імі я зусім ня збіраюся
зьмяншаць вялікія вартасьці гэтага
агляду. Бязумоўна, ён заслугоўвае вя-
лікае ўвагі; бязумоўна, ён зьявіцца над-
та і надта каштоўным падручнікам у
руках кожнага, хто цікавіцца Белар-
усьсю, каму дорага яе літаратура, і
яго, як першую спробу сыстэматыза-
ваньня несыстэматызаванага матэры-
ялу, трэба, паўтараю, толькі вітаць,
але самі выдаўцы азначаюць гэтую
частку Летапісу Беларускага Друку,
як выданьне корэктурнае. Гэта даз-
воліла мне прапанаваць свае заўвагі.
Воля ўкладчыка зьявруць на іх
увагу ці адхіліць.

Л. Арасімовіч.

9 мая 1928 г.

Ленінград

М. Байкоў. Наша сіла—Саветы. Ле-
мантар для вясковых лікпунктаў. Да-
пушчаны Навукова-Мэтодолёгічным
Камітэтам Наркамасьветы БССР, як
падручнік для лікпунктаў. *Беларус-
кае Дзяржаўнае Выдавецтва. Менск,
1928 г. Старонак 158, цана 35 кап.*

На 41-эй старонцы зьмешчаны ле-
мантар у вузейшым сэнсе гэтага
слова. Далей і да самага канца ідзе
пасьялемантарная частка ў чатырох

разьдзелах з дадаткам вельмі ціка-
вае, карыснае, рознастайнае чытанкі
з масай малюнкаў і фактычнага ма-
тэрыялу, часам і проста даведчага
характару. У самым канцы разраз-
ная азбука і тры географічныя кар-
ты.

Усюды чырвонаю—сапраўды чыр-
вонаю—істужкаю вызначаецца ім-
кненьне ўкладчыка вывесці чытачоў
на правільны шлях. Гэты шлях вя-
дзе да коопэрацыі і калектывізацыі
сельскае гаспадаркі, да змычкі гора-
ду з вёскаю, а беспартыйнага гра-
мадзкага актыву—з партыяй, пад чым
кіраўніцтвам толькі і можна ўнікнуць
памылак да ўлічваньня ранейшае
рэвалюцыйнае практыкі, дзякуючы
чаму наш СССР можа быць надзей-
наю апораю для працоўных усяго
сьвету. Да тэарэтычных палажэньняў
дадаецца і ілюстрацыйны фактычны
і мастацкі матэрыял. Чыста даведчыя
табліцы чаргуюцца з практычнымі
ўзорамі (як напісаць ліст, як склась-
ці заяву ў тую або іншую ўстанову
і да г. п.). Гэткі лемантар-чытанка з
малюнкамі, з партрэтамі правадыроў
працоўнае клясы і псьменьнікаў—
зьява наогул пажаданая, а яго ган-
ная цана (за 158 старонак толькі
35 капеек) прымушае нас шчыра дзя-
каваць Беларускаму Дзяржаўнаму
Выдавецтву, якое раней ня часта нас
цешыла гэтакімі нечаканасьцямі. Гэта
першае чыста знадворнае ўражаньне.
Але і з нутранага боку лемантар нао-
гул кажучы—ня кепскі.

Пачнем разгляд лемантара з пер-
шае старонкі. Малюнак вёскі з сель-
саветам і коопэратывам. Унізе тры
гадзіннікі і лічбы арабскія і рымскія
да 12. Па сярэдзіне старонкі знахо-
дзіцца наступнае першае практыка-
ваньне: Наша сіла—Саветы. Саветы—
наша сіла. Сіла наша—Саветы. Са-
веты—сіла. Сіла—наша. Пытаньні:
Разгледзьце гэты малюнак. Што на
ім нарысавана? Каму належыць ця-
пер у нас улада? Ад якога часу іс-
нуюць у нас Саветы? Хто выбірае і
каго выбіраюць у Саветы?